

Werkboek Pop + Prent = Taal

door

VERTELLEN MET EXTRA'S

Woorden die indruk achter laten

Ik zal de laatste zijn, die zegt dat vertellen niet zonder extra's kan. Een goede "kale" verteller kan uren boeien.

Het zegt denk ik meer over mijzelf dat ik in mijn verhalen altijd gebruik maak van poppen, liedjes en spelletjes. Ik verschuil me blijkbaar graag achter iets bij het vertellen.

Toch denk ik, dat in sommige situaties die extraatjes wel kunnen zorgen voor beter woordbegrip en meer concentratie. Denk hierbij aan hele kleine kinderen, mensen met een verstandelijke beperking of mensen die het Nederlands (nog) niet voldoende machtig zijn. Omdat ik met mijn voorstellingen vaak gevraagd wordt in het kader van taalbevordering, probeer ik door middel van extraatjes woorden meer lading mee te geven, zodat ze op die manier echt áán komen en dus langer blijven hangen.

Een volwassene die een woord niet kent, zoekt het op in het woordenboek of op Google of vraagt aan iemand wat dat woord betekent.

Kleine kinderen en mensen met een verstandelijke beperking leren de betekenis van een woord niet kennen door uitleg, niet met hun verstand, maar door de ervaringen en emoties waarmee dat nieuwe woord gepaard gaat.

Het is dan dus belangrijk om extra ervaringen aan een woord toe te voegen.

Maar hoe doe je dat?

Ik zet hier een aantal opties op een rijtje, maar ik ben me er terdege van bewust dat iedere verteller er hiervan natuurlijk al een aantal gebruikt.

Vertellen

Door gevarieerd en goed *stemgebruik* komt er emotie in het verhaal, dus door afwisseling aan te brengen in toon, stemhoogte, volume en tempo.

Als je bijvoorbeeld trager gaat lezen als een persoon moe wordt, wordt het woord "moe" onthouden samen met het trage gevoel dat erbij hoort.

Ook *non-verbale expressie* wordt door vrijwel iedere verteller (al dan niet bewust) gebruikt : wisselende gezichtsuitdrukkingen en uitvergroete bewegingen (lichaamstaal).

Een koning staat en praat heel anders dan een dienaar; je voelt door zijn houding dat hij belangrijk is.

Oogcontact bij het vertellen maakt het gemakkelijker om de toehoorders betrokken te houden; open vragen stellen (*interactief vertellen*) ook.

Echt concreet worden nieuwe woorden voor bovengenoemde groepen pas, als er een *afbeelding* bij is (prentenboeken, flanel-, klittenband- of magneetbord, vertelkastje).

Een goede verteller spreekt verder de andere zintuigen aan door middel van *beeldende taal*.

Kleuren, geuren, geluiden, smaken en gevoelens worden opgeroepen door zinsneden te gebruiken als: zo wit als sneeuw, met de geur van pas gemaaid gras, zo ruw als de tong van een koe, enzovoort.

Voor sommige groepen is het essentieel dat *zintuigen* ook écht meedoen: dus laat het publiek proeven, voelen, aaien, ruiken door het aanbieden van bij het verhaal passende attributen en figuren.

Hierbij kun je denken aan een partje appel bij een verhaal dat gaat over een appel, dennengeur uit een spuitbus als een geurende boom belangrijk is in het verhaal, of aan ieder kind een pepernoot uitdelen om te proeven, omdat Sinterklaas graag wil graag weten, of de Bakpiet dit jaar goed zijn best heeft gedaan.

Als de kinderen *bewegingen* die in het verhaal voorkomen mee mogen doen (trippelen als een muis, stampen als een olifant), eventueel door middel van een bijpassend liedje of spelletje, wordt het verhaal een totaalbeleving met het hele lijf.

Poppenspel

Op het moment dat de figuren of knuffels die we als illustratie bij het verhaal gebruiken, gaan bewegen en spreken, dus gaan *leven*, worden oorzaak en gevolg in het verhaal nog veel duidelijker dan bij plaatjes uit een prentenboek het geval is.

Als de hoofdfiguur bijvoorbeeld te dicht bij een hete pan komt en op het volgende plaatje huilt, begrijpt een kind dit niet zonder uitleg; met poppenspel wordt dat meteen duidelijk.

Maar dit is niet het enige voordeel van de inzet van poppen.

Omdat het kind de figuren als levende wezens ervaart, wordt het sterker bij de situatie betrokken en onthoudt woorden die een pop zegt ook beter.

Uit onderzoek blijkt dat een verhaal dat voorgespeeld wordt met poppen veel vaker wordt nagespeeld, nagetekend of op andere manier verwerkt dan een "gewoon" voorgelezen verhaal.

Als een pop meepraat bij een gesprek over het verhaal, vertelt een kind veel meer tegen de pop dan tegen de volwassene; poppen verkleinen de afstand en zijn blijkbaar minder bedreigend. Dit geldt ook als een pop tijdens een voorstelling tegen het publiek begint te praten, en helemaal als kinderen daarbij afzonderlijk aangesproken worden.

Dit alles helpt bij het zich toe-eigenen van taal en zorgt voor het langer vasthouden van de concentratie.

Zichtbaar spel

De bekendste poppenspel-vorm is de poppenkast. Het spelen in een kast heeft als nadeel, zeker bij heel jonge kinderen, dat er nauwelijks direct contact van verteller met publiek mogelijk is. Verder ontbreekt gezichtsexpressie bij de pop. Voor jonge kinderen kan dit eng zijn.

Mijn eigen kinderen barstten bij hun eerste poppenkastvoorstelling spontaan in tranen uit en we hebben de zaal moeten verlaten.

Daarom speel ik zelf liever "zichtbaar", bijvoorbeeld met behulp van een verteltafel of een decor waar ik half achter sta. Ik ben naast de bespeler en de stem van de poppen ook de verteller, met mijn eigen stem en mijn eigen expressie.

Natuurlijk is er tijdens een voorstelling altijd een "aai-moment" en er worden veel liedjes gezongen bij de trekkharmonica of de gitaar en de kinderen spelen daarbij geestdriftig mee op hun instrumentjes.

En er wordt altijd erg veel met elkaar gelachen!!

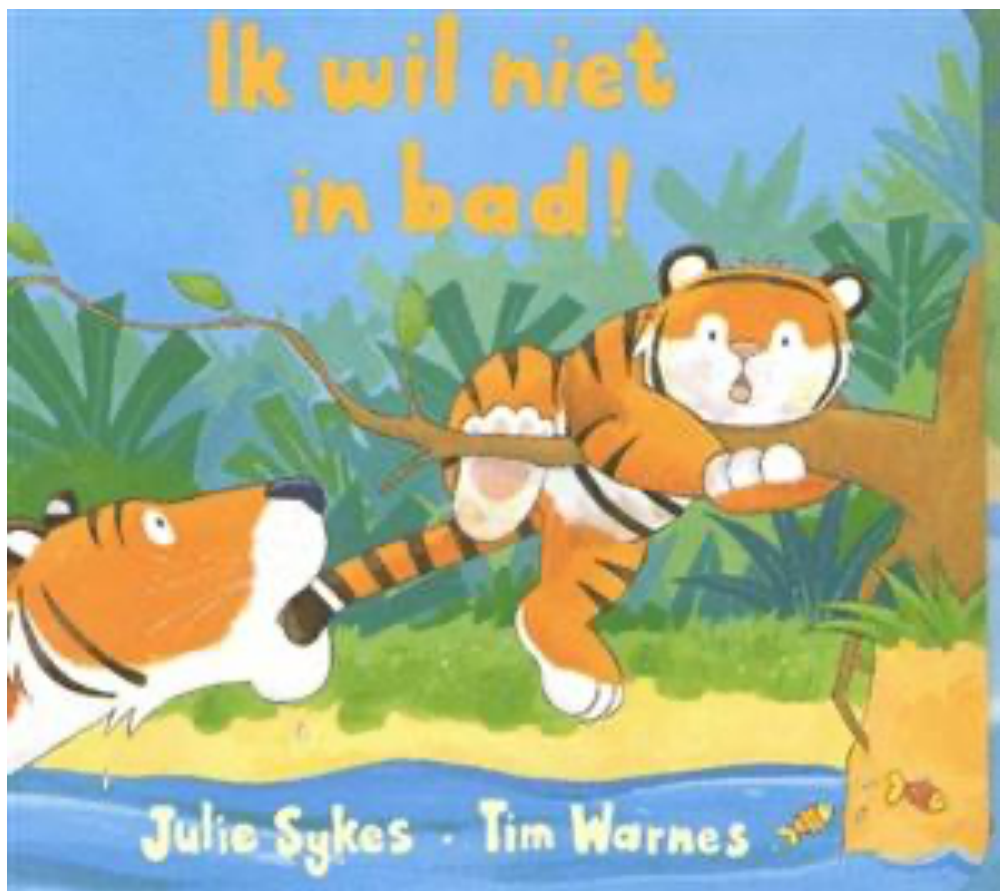
Misschien laat dit laatste nog wel de meeste indruk achter.

Marjanne Peters

Peterselie, verteltheater met poppen

Dit is een bewerking van een artikel dat eerder is verschenen in Spectrum Kinderopvang, jaargang 2, nummer 2.

Praktische voorbeelden

Aan de hand van het prentenboek: "Ik wil niet in bad!" (Julie Sykes, Tim Warnes) wil ik poppen laten zien, die zeer eenvoudig te maken zijn. Deze voorbeelden kun je gemakkelijk omzetten naar andere prentenboeken. Het gaat nu om dieren (in veel prentenboeken komen dieren voor), maar de patronen kunnen ook voor "mensen"-poppen worden gebruikt.

De volgende poppenvormen komen het meeste voor (van eenvoudig tot wat moeilijker):

- knuffel
- vlakfiguur
- vingerpop
- handpop
- bekpop
- stokpop
- marionet

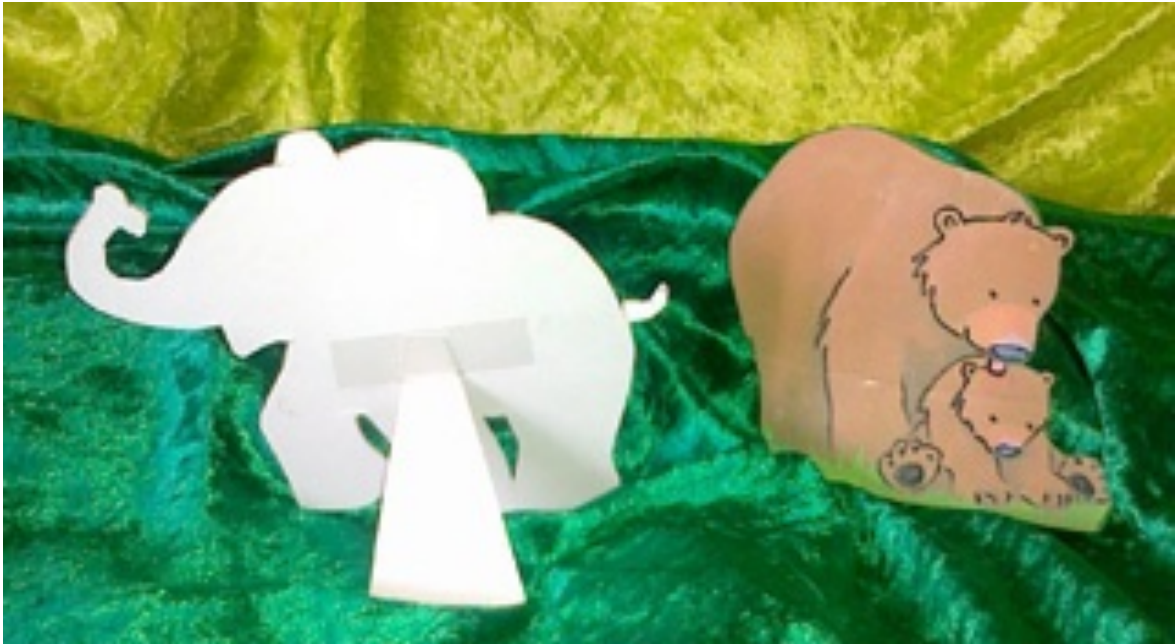
Het allergemakkelijkste is het om knuffels te gebruiken. Dit hoeven niet persé de knuffels te zijn die de uitgever soms bij de prentenboeken verkoopt. Je kunt knuffels, die lijken op de hoofdfiguren, voor een prikkie bij een kringloopwinkel kopen.

Om het bewegen gemakkelijker te maken kun je uit stijve knuffels wat vulling halen. Verder kunnen we een stokje met een dikke kraal in de nek lijmen, en eventueel in de handen en voeten een knikker naaien (= zwaarder, beweegt mooier). De hand van de pop kan heel goed (zichtbaar) door jouw hand worden bewogen, maar als je het liever wat minder bloot doet, kun je een stokje in de arm lijmen (vanuit de elleboog binnendoor naar de hand).

Leg een bij het verhaal passende gekleurde lap op tafel (bijv. groen of bruin voor de aarde, blauw voor water) en plaats de figuren er tijdens het verhaal op. Zet er een plant of wat namaakgroen bij, zodat het lijkt op de scène uit het boek.

Bij dit voorbeeld-prentenboek maakt een spiegel (of cellofaan) als water het beeld compleet.

Beweeg de knuffels (pak ze in het nekvel als er geen knop in de nek zit) mee met het verhaal.

Heel gemakkelijk is ook het gebruik van vlakfiguren.

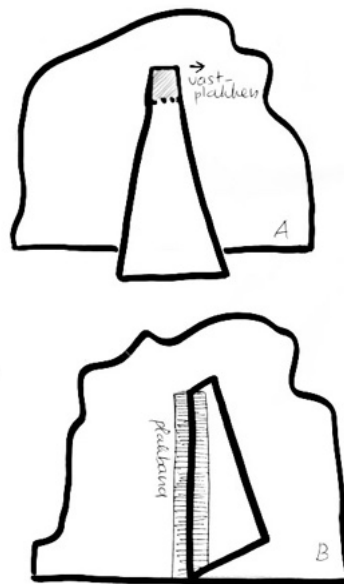
Kopieer uit het boek de figuren die erin voorkomen (de hele figuur). Knip deze grof uit.

Plak dit op karton en knip of snij de figuur nu netjes uit. Voor wie handig is met de figuurzaag: knip de figuur uit, teken de omtrek op een stukje triplex, zaag het uit, en plak de uitgeknipte figuur erop.

Mogelijkheden daarna:

Hele vlakfiguren met een steuntje aan de achterkant:

Knip (van karton) of zaag (van triplex) het steuntje en plak vast met (linnen)plakband.

Steuntjes van karton (A) of triplex (B)

Beweeg de figuren door het decor, eventueel door ze vast te pakken bij het steuntje aan de achterkant.

Of: Hele vlakfiguren met klittenband op een achtergrond verplaatsen (soort flanelbord).

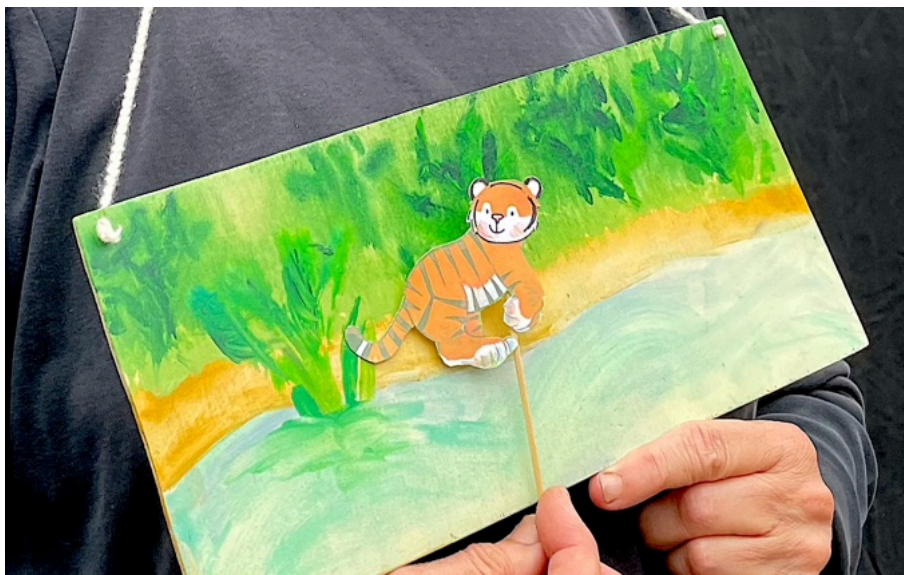
Maak een simpel wandkleedje als achtergrond. Laat je inspireren door het boek. Het kan ook op een kartonnen plaat, die beplakt of beschilderd wordt (dan erg kleine stukjes klittenband gebruiken, anders scheurt het van het karton af). Op plekken waar je de figuren wilt plaatsen, naai of plak je klittenband. Op de achterkant van de kartonnen figuren ook. Plaats en verplaats de figuren tijdens het verhaal (dus bedenk waar je de figuur allemaal wilt plaatsen voor je het klittenband bevestigt).

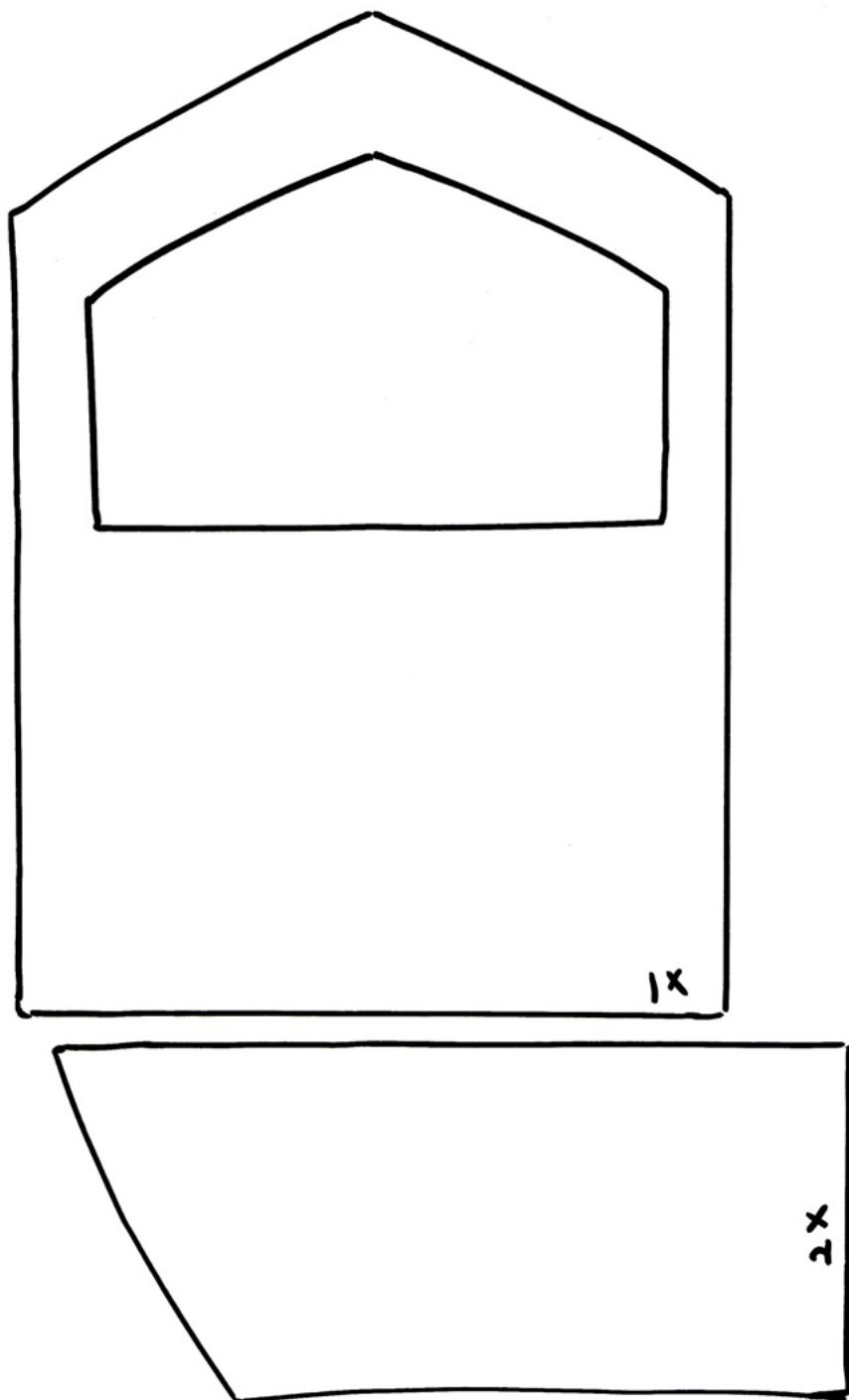
Hele figuren (of alleen de koppen) als stokpopjes.

Plak de figuur op karton en knip uit. Plak er een satéprikker achter.

Je kunt de stokpopjes achter een poppenkastje bewegen, bijvoorbeeld gemaakt van een schoenendoos. Maak een opening aan een kant van de doos en beschilder of beplak de doos in een bijpassend motief (in dit geval zouden dat bladeren en ander kunstgroen kunnen zijn). Of maak een poppenkastje (van karton of triplex) volgens het voorbeeldpatroon op pagina 9. De voor- en zijkanten aan elkaar bevestigen met (linnen)plakband of gaatjes maken en de onderdelen verbinden met draadjes katoen.

Ook leuk is het om de stokpopjes te gebruiken tegen een soort bord (van triplex of karton) wat om de hals hangt en waarop aan de voor- en achterkant 2 eenvoudige scènes staan afgebeeld, in dit geval "bos" en "waterkant". De scène kan ook een eenvoudige vlakverdeling in kleuren zijn, bijv. groen boven, blauw onder. Bij wisseling van scène het bord een slag draaien.

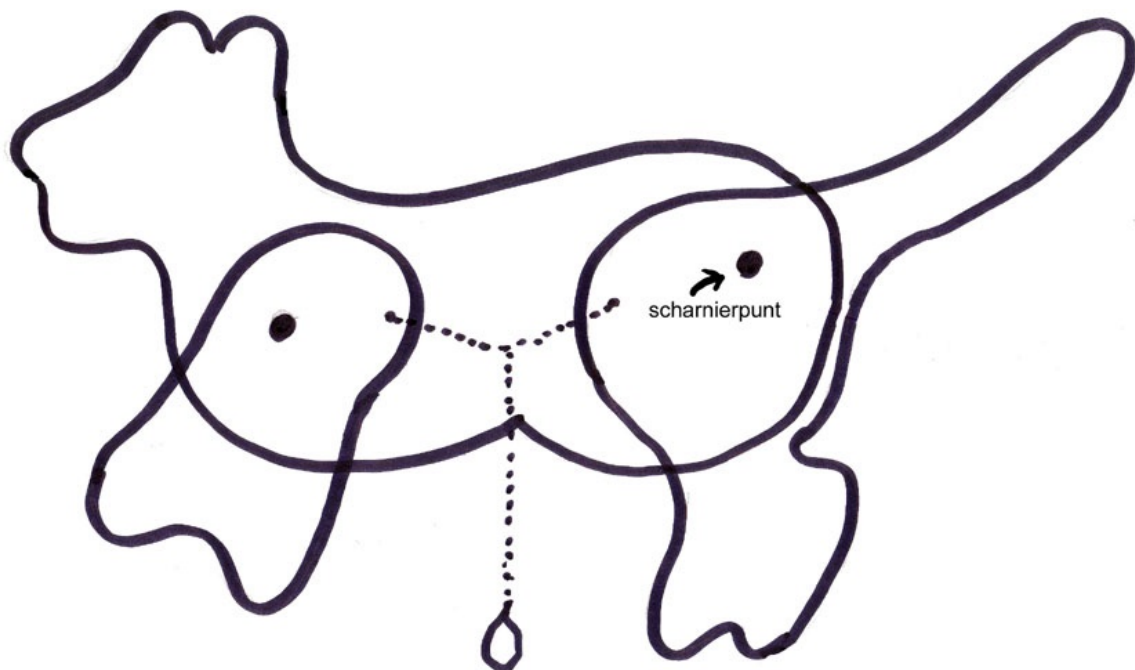
(vergroot dit minitheaterje tot de gewenste maat)

Hele vlakfiguren als trekpop.

Het toepassen van het mechanisme van de trekpop vereist wat handigheid. Er zijn overlappingen nodig rond de scharnierpunten (zie onder). Maak schetsen van de onderdelen met als voorbeeld de kopie, en zaag of knip ze uit. Door de scharnierpunten gaat een splitpen, en de trektouwjes gaan door de “hefboom”-punten.

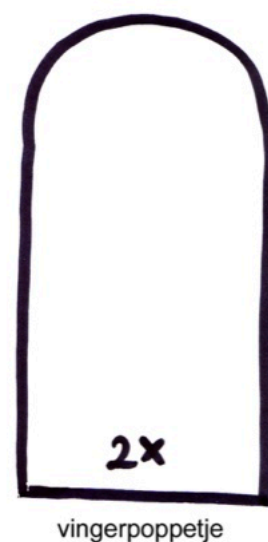
Als achtergrond kan een groot wandkleed dienen met haakjes waaraan de trekpoppen kunnen hangen of zelfs een geschilderd landschap op de muur met spijkers op de juiste plekken. Iedere keer als de figuur verder loopt in het verhaal, bewegen we de trekpop.

trekpop achterkant

De gemakkelijkste vingerpop is een bestaand poppen- of dierenkopje dat je op je vinger zet. Haal er wat vulsel uit en lijm of naai er een kartonnen vingerkokertje in. Zoek een bijpassend doekje (wijsvinger in het midden omhoog, kop erop) om het af te maken. Een lucifersdoosje waar je een gekopieerd kopje uit het boek op plakt, kan ook. We kunnen ook vingerpopjes maken van platte kokertjes van vilt: Het patroon bij het kopiëren vergroten tot de onderkant 5 cm breed is.

Versier eerst de voorkant, naai de 2 helften daarna op elkaar. Dun lijmen langs de randen kan ook.

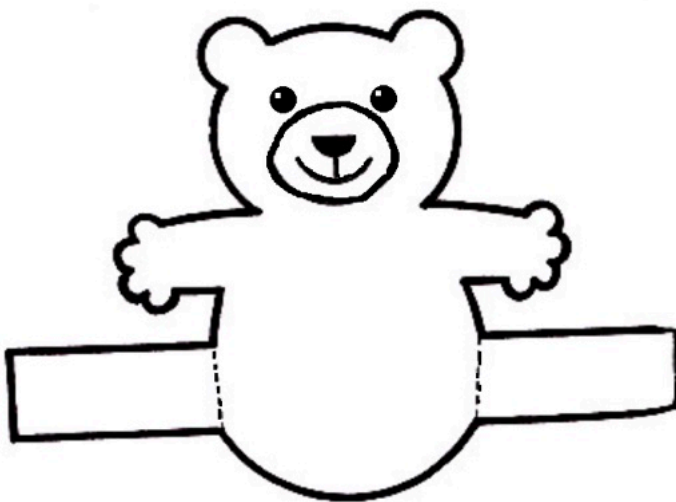
Ook loop-vingerpoppetjes zijn gemakkelijk te maken:

Ga uit van onderstaand patroon en pas het aan aan de figuren van het boek.

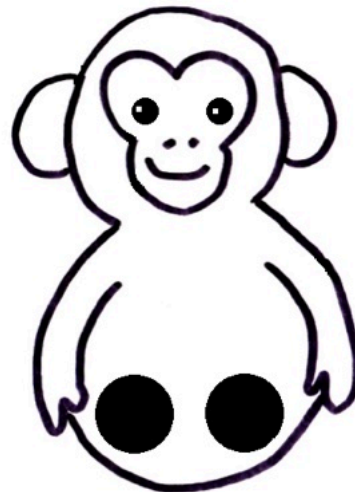
Materiaal: Karton (of triplex), verf of potlood of viltstiften.

Als de beer van karton wordt gemaakt, moet het hele patroon worden uitgeknipt en de uiteinden van de slippers aan elkaar worden geplakt, zodat er 2 vingers in kunnen. Maak je hem van triplex, dan de berenfiguur zonder zijstrookjes overnemen en dan van karton een ring achterop bevestigen, die om 2 vingers past.

Bij de aap en de tijger gaan de vingers als beentjes door de gaten.

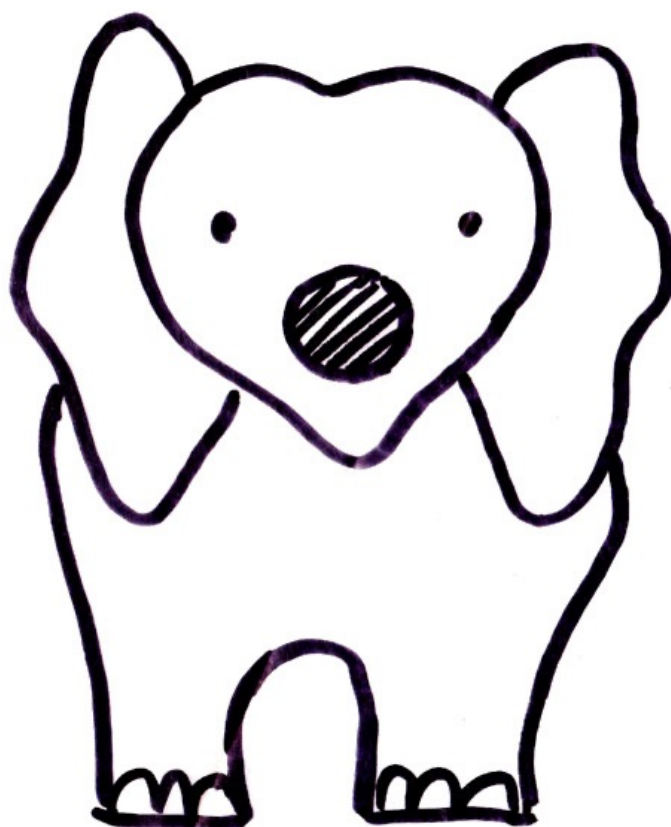
Beer kopiëren op 150%

en aap op 200%

Tijger kopiëren op 150%.

Bij deze olifant worden de vingers niet gebruikt voor de benen, maar voor de slurf. Vergroot het patroon tot de afstand tussen de buitenkant van de poten 8 cm is. Voor meer voorbeelden van vingerpoppetjes en hun toepassing (o.a. vingerversjes): zie <http://www.peterselie.nl/enverder>. Daar staat het onderdeel: "vingerpoppetjes".

Handpoppen kunnen 'handelen', van alles doen met hun handen.

De kop van een knuffel (wat vulsel eruit, kartonnen kokertje er in lijmen of naaien) op een bijpassende handschoen zetten en klaar is je ultieme handpop! Of zoals hier boven: een kop maken door een tennisbal te bekleden.

Deze beer is ook niet moeilijk: we gebruiken weer de kop van een knuffel. Bijpassende lap van 20 x 60 cm dubbelvouwen en aan de zijkanten dichtnaaien (of nieten). Klein stukje open houden voor 2 handjes van vilt (of voor je blote vingers). Gaatje in het midden van de schoudervouw maken voor de hals en hier de kop in naaien.

Het patroon voor deze handpoppen uit één stuk staat op blad 16. Hiervoor is wat naai-ervaring nodig.

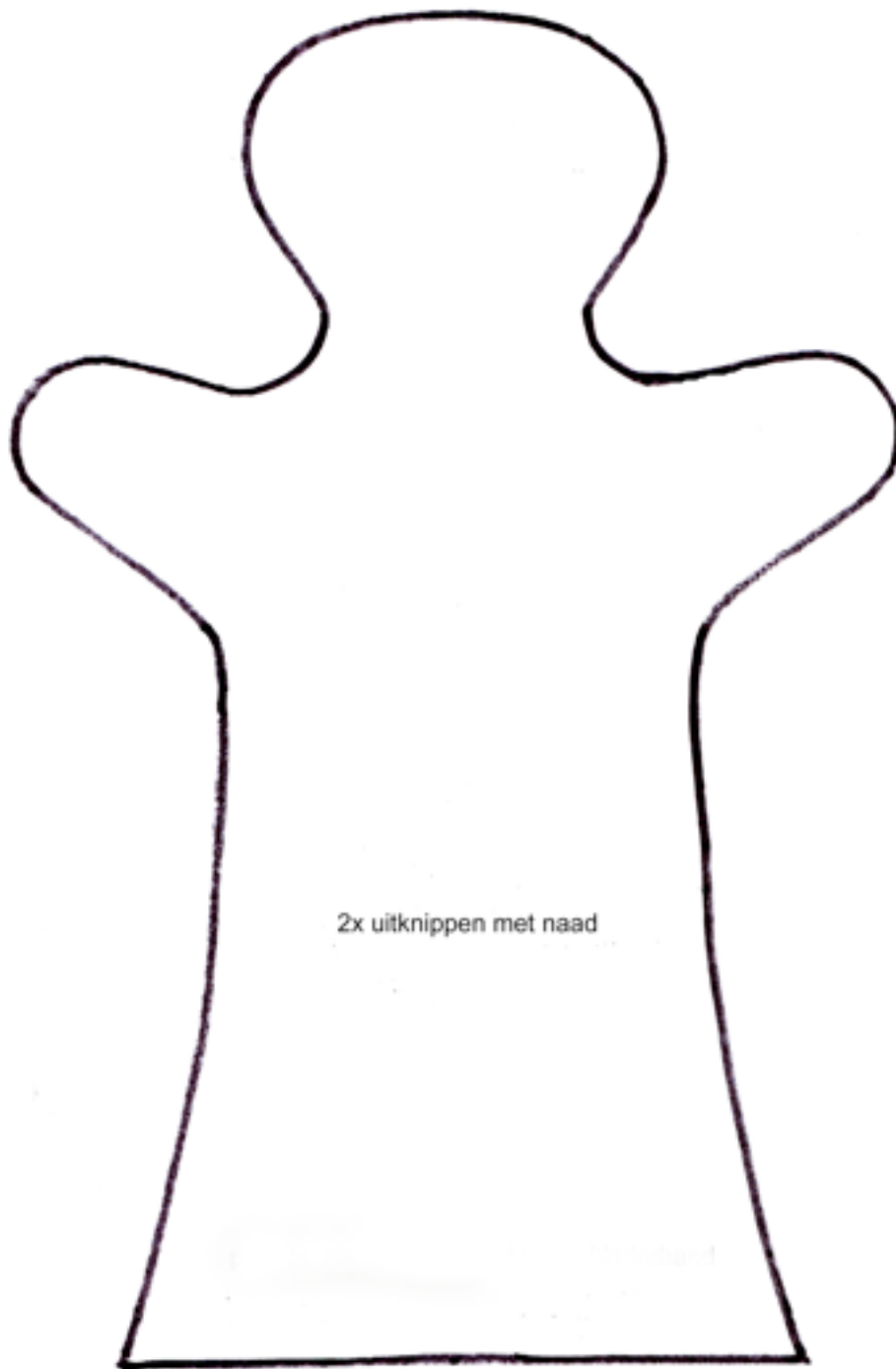
Vergroten tot onderkant 15 cm (kinderhand) of 20 cm (volwassene) is.

Versier eerst de voorkant, naai daarna de 2 helften aan elkaar.

Door dit patroon wat aan te passen kan het gebruikt worden voor bijna iedere figuur uit het prentenboek, zowel mensen als dieren.

Voor meer zeer simpele handpoppen,

zie <http://www.peterselie.nl/werkboekhandpoppen>.

Bekpoppen kunnen praten, wat het kind er nog meer toe verleidt om terug te praten.

Voor eenvoudige bekpoppen, ga naar <http://www.peterselie.nl/werkboekhandpoppen>
Voor de beschrijving van deze bek slang, zie <http://www.peterselie.nl/bekslang>

Stokpoppen hebben het voordeel dat ze heel gemakkelijk gepakt kunnen worden om ermee te spelen (i.t.t. handpoppen waar je je hand in moet wringen). Ze kunnen natuurlijk niet zoveel.

Een kop van een oude knuffel of pop op een stok lijmen, kleedje eraan: stokpop. Of de kop maken van een platte schijf van karton of triplex, zoals hieronder. Als je het kleedje aan de achterkant open houdt, kan je hand er altijd gemakkelijk in.

Dit is ook een stokpop-methode: knuffel tussen de benen openmaken, stok met lijm erin steken (niet waar de kinderen bij zijn).
Bij een wat stijvere knuffel kan de stok ook via een been naar binnen worden gestoken.

Marionetten zijn het moeilijkst te hanteren en je kunt over het algemeen maar één figuur tegelijk bespelen (behalve bij de allereenvoudigste vormen).

Kussenmarionet

Maak een kussentje met een eenvoudige vorm (de eenvoudigste vorm is een vierkant kussen). Vul het vrij stevig op, anders lukt het mooi hanteren van de stok minder makkelijk. Lijm een stok door het hoofd, neem eventueel een langere stok die tot in de borst van de pop reikt om het hoofd beter rechtop te houden. Maak af zodat de pop op een figuur van het boek lijkt.

Marionet van een knuffel.

Zorg dat armen en benen nauwelijks vulling hebben. Maak een gaatje in handen en voeten en stop daar een knikker in en naai het weer dicht.. Maak van 2 latjes van 10 cm een kruis.

1 draad vanaf het midden van de bovenkant van de kop gaat naar het midden X van het kruis. Vanaf de knieën lopen 2 draden naar de zijkanten A en B van het kruishout. Een draad verbindt beide handen en gaat los over uiteinde D (eventueel een knobbeltje erop lijmen zodat de draad er niet af kan glijden). De draden moeten zo lang zijn dat de armen van de pop naar beneden hangen en beide voeten op grond staan in ruststand (alle draden moeten dan net strak staan). Lopen: beweeg om de beurt de houten kruis-hoeken A en B omhoog. Armen bedienen: de draad van de stok afhalen en de armen samen of afzonderlijk bewegen.

